

משנה ה

ר' עובדיה מברטנורא

ה כל שלא אמר ג' דברים
אלו. שלא פירש טעמן של
שלושה דברים הללו: ו וחותם
בגאולה. כלומר מסיים את
ההגדה בברכת גאולה. ולא
פירש תנא קמא למלתיה היאך
מברכין אותה, ואתו ר' טרפון
ור' עקיבא לפרושי למלתיה, ר'
טרפון אומר פותח בה בברוך
ואינו חותם בברוך, מידי דהוה
אברכת הפירות וברכות המצות
דכולה חדא הודאה היא. ולר"ע
חותמין בה בברוך, לפי שמוסיף
בה דברי רצוי ובקשה כן יגיענו
וכו'. והלכה כר"ע:

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר: כָּל מִי שֶׁלֹּא אָמַר
שְׁלֹשָׁה דְבָרִים אֱלוּ בַפֶּסַח - לא פירש טעמם
בליל הסדר - לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ, וְאֵלּוּ הֵן:
פֶּסַח, מִצֵּה, וּמְרוֹר.

פֶּסַח זֶה שֶׁנִּצְטוּוּיָנוּ לְהַקְרִיב וּלְאֲכֹל - עַל שׁוֹם
שֶׁפֶּסַח - דִּילֵג הַמָּקוֹם עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ
בְּמִצְרַיִם - בְּמַכַּת בְּכוֹרוֹת.

מִצֵּה זֶה שֶׁאֲנִי אוֹכְלִים - עַל שׁוֹם שֶׁנִּגְאָלוּ
אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם בַּחֲפִזוֹן, וְלֹא הִסְפִּיק בַּצֶּקֶם
לְהַחֲמִיץ.

מְרוֹר זֶה שֶׁאֲנִי אוֹכְלִים - עַל שׁוֹם שֶׁמְרָרוּ
הַמִּצְרַיִם אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם.

בְּכָל דּוֹר וְדוֹר חַיֵּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ

בליל הסדר כְּאֵלּוּ הוּא בַעֲצָמוֹ יֵצֵא מִמִּצְרַיִם¹⁵¹, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג, ח):
”וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי
מִמִּצְרַיִם.”

לאחר סיפור יציאת מצרים יש לומר את הנוסח הזה: לְפִיכֵן אֲנַחְנוּ חַיִּבִּין
לְהוֹדוֹת, לְהַלֵּל, לְשַׁבַּח, לְפָאֵר, לְרֹמֵם, לְהַדְרֵה, לְבַרְכֵה, לְעַלְּהָה, וּלְקַלְסֵם, לְמִי
שֶׁעָשָׂה לְאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלּוּ, הוֹצִיאָנוּ מֵעַבְדוֹת לְחֵרוֹת,
מִיָּגוֹן לְשִׁמְחָה, וּמֵאֲבֵל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גְּדוֹל, וּמִשְׁעָבוֹד לְגֵאֲלָה.
וְנֹאמַר לְפָנָיו הַלְלוּיָהּ - פרשת ההלל:

משנה ו

עַד הֵיכֵן הוּא אוֹמֵר אֶת הַלֵּל קוֹדֵם הַסְעוּדָה? בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: עַד ”אִם
הַבָּנִים שִׁמְחָה” - מִזְמוֹר אֶחָד בְּלִבָּד (תהילים קיג), בְּשִׁבִיל שֶׁלֹּא יִירָדְמוּ הַתִּינוּקוֹת.
וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: עַד ”חֲלָמִישׁ לְמַעֲיָנוּ מַיִם” - מִזְמוֹר נוֹסֵף (תהילים קיד),
כְּדִי לְהַזְכִּיר יִצִּיאַת מִצְרַיִם וּקְרִיעַת יַם סוּף.

וְחוֹתֵם אֶת הַהַגְדָּה בְּגֵאֲלָה - בְּבִרְכַת הַגְּאֻלָּה, וּבְנוֹסַח בְּרַכָּה זֶה נִחְלָקוּ הַתְּנַאִים:
רַבִּי טְרַפּוֹן אוֹמֵר: ”אֲשֶׁר גְּאָלָנוּ וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם”, וְלֹא הָיָה

ביאורים והרחבות

151. גרסינן בגמרא (קטז, ב): אמר רבא: צריך שיאמר ואותנו הוציא משם (שאף אותנו גאל הקב"ה). אמר רבא: מצה צריך להגביה (כשאומר מצה זו שאנו אוכלין), ומרוור צריך להגביה (לחיבוב מצווה), בשר אין צריך להגביה, ולא עוד אלא שנראה כאוכל קדשים בחוץ.

ר' עובדיה מברטנורא

ז ברכת השיר. אית דאמרי נשמת כל חי. ואית דאמרי יהללך ה' כל מעשיך. ונהגו למימרינהו לתרוייהו: בין שלישי לרביעי לא ישתה. שלא ישתכר ושוב לא יוכל לגמור את ההלל. ואם תאמר כבר משוכר הוא שהרי שתה כל רצונו בתוך הסעודה, יין שבתוך המזון אינו משכר, ושלאחר המזון משכר: ח מפטירין. אני שמעתי לשון יפטירו בשפה (תהלים כב). כלומר פותחין ואומרים, ורבותי פירשו לשון הנפטר מחבירו,

חֻתֵם בברכה, לפי שדומה לברכת הפירות וברכת המצוות, שפותחות ב"ברוך" ואינן מסיימות ב"ברוך", וגם זו כולה הודאה היא ואין בה בקשה.
רְבִי עֲקִיבָא אוֹמֵר: צריך להוסיף דברי ריצוי ובקשה על להבא, ולחתום בה ב"ברוך", וכך אומר: **"בֵּן ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יִגְיַעְנוּ לְמוֹעֲדִים וְלְרִגְלִים אַחֲרֵים הַבָּאִים לְקִרְאתָנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירְךָ וְשָׂשִׂים בְּעַבְדְּתְךָ, וְנֹאכְל שָׂם מִן הַזִּבְחִים וּמִן הַפְּסָחִים" כו', עַד "בְּרוּךְ אַתָּה ה', גֵּאֵל יִשְׂרָאֵל":**

משנה ז

מְזוּנֵי לֹו כּוֹס שְׁלִישִׁי של יין, והוא מְבַרֵךְ עַל מְזוּנֵי - ברכת המזון, ושותה את הכוס.

לאחר מכן מוזגים לו כוס רביעי, וגומר עליו את המשך ההלל שלא אמר לפני הסעודה, **וְאוֹמֵר עָלָיו בְּרַבַּת הַשִּׁיר** - יש אומרים שהכוונה ל"נשמת כל חי", ויש אומרים: "יהללך ה' אלהינו כל מעשיך", ונהגים לומר את שתיהן¹⁵².

בֵּין הַכּוֹסוֹת הַלְלוּ - בין שני הכוסות הראשונים לשניים האחרונים, **אִם רוּצָה לְשִׁתּוֹת יֵין** - ישתה שיין שבתוך הסעודה אינו משכר.
בֵּין כּוֹס שְׁלִישִׁי לְרַבִּיעִי - לא ישתה שמא ישתכר ויימנע מלגמור את הסדר:

משנה ח

אֵין מְפַטְרִין - אין מסיימים את הסעודה לאחר אכילת קרבן הפסח באפיקומן - פירות ומיני מתיקה¹⁵³.

ביאורים והרחבות

152. גרסינן בגמרא (ק"ה, א): מאי ברכת השיר? רב יהודה אמר: "יהללך ה' אלהינו". ורבי יוחנן אמר: "נשמת כל חי".

תנו רבנן: רביעי גומר עליו את ההלל, ואומר הלל הגדול, דברי רבי טרפון. ויש אומרים: "ה' רעי לא אחסר". מהיכן הלל הגדול? רבי יהודה אומר: מ'הודו' עד 'נהרות בבל'. ורבי יוחנן אומר: מ'שיר המעלות' עד 'נהרות בבל'. רב אחא בר יעקב אמר: מ'כי יעקב בחר לו י'ה' עד 'נהרות בבל'. ולמה נקרא שמו הלל הגדול? אמר רבי יוחנן: מפני שהקדוש ברוך הוא יושב ברומו של עולם ומחלק מזונות לכל בריה. אמר רבי יהושע בן לוי: הני עשרים וששה "הודו" כנגד מי? כנגד עשרים וששה דורות שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, ולא נתן להם תורה וזן אותם בחסדו. אמר רב חסדא: מאי דכתיב "הודו לה' כי טוב?" הודו לה' שגובה חובתו של אדם בטובתו, עשיר - בשורו ואת עני - בשיו, יתום - בביצתו, אלמנה - בתרגולתה (כל אחד ואחד נענש במדרגתו ורמתו הכלכלית).

153. גרסינן בגמרא (ק"ט, ב): מאי אפיקומן? אמר רב: שלא יעקרו מחבורה לחבורה (שלאחר